

„Hogyan forognak egymásba az idő szeletei”

DEMÉNY PÉTERREL BESZÉLGET E-MAILBEN KOVÁCS FLÓRA

KOVÁCS FLÓRA: *Az irodalomhoz, az íráshoz kapcsolódnak a munkáid minden szállal: írsz lírát, prózát, drámát, irodalmi publicisztikát, disszertációt Balla Zsófia munkásságáról befejezés előtt áll, szerkesztőként is dolgozol, fordítasz és a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen is dolgozol. Az irodalom több irányból szemlélésének vágya, a nyitottság egy bizonyos típusa kellett már ahhoz, hogy az irodalomhoz kapcsolódó ennyi munkafázisba belefogj, illetve egyáltalában az irodalmat magát érintő kíváncsiság. Ez látható a verseidben is. Az Ikarosz imája (Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 1994.) című kötettedben érezhető volt, hogy vonzódasz szerepekhez. Ez erősödött a Bolyongásnál (Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 1997.), amely tematizálja is ezt, sőt az Ágóbágó naplója gyermekvers-kötetnél (Illusztrálta Keszeg Ágnes. Kolozsvár, Koinónia, 2009.) szintén fellelhetők ennek nyomai. A szerepekhez vonzódást mennyiben tartod verseidben szervezőelemnek?*

DEMÉNY PÉTER: Egyszer egy barátom azt mondta, *mindenevő* vagyok. A kedves iróniában ott motoz a lényeg: én kalandvagyó vagyok. Minden érdekel, minden irányból és mindenképpen. Talán a tudomány, a száraz, nyakkendős, merev tudomány a legkevésbé, de már az olyan szellemes tudomány, amilyent Nietzsche is keresett és amelynek Jan Kott az egyik legérdekesebb képviselője, nagyon is. Ennek az érdeklődésnek meg is íszom a levét a befejezés előtt álló disszertációm kapcsán, kamatoztatom is a tanításban, hiszen az a legfőbb törekvésem, hogy az irodalmat személyes tapasztalattá tegyem, érzéki élménnyé, olyan valamivé, amin nemcsak az élet múlik, hanem mindenkinek a *saját* élete.

Persze, nem mindig *egyformán* érdekelt minden – az *Ikarosz imája* születésekor még sokkal zsigeribben és problémátlanabban, amolyan „én fedeztem fel a spanyolviaszt” módon. Talán ezért is tartom az első két verseskötetemet, az *Ikarosz imáját* és a *Bolyongást* kevésbé sikerültnek.

Az *Ágóbágó naplója* egy olyan szerep meg- és körülírása, amelyre „az élet” osztott ki. Nagy szó, de aki volt már apa, az tudja, cseppet sem üres, bár persze mint mindent, ezt is lehet üresen úzni. Én próbáltam és próbálok lazán, de hogy mennyi fájdalommal és kétségbeeséssel jár időnként, az a záróversből is kiderül.

K. F.: Az irodalom élmény, élettől elválaszthatatlan formája alatt olyan irodalomszemléletet gondolsz, amely közel helyezkedik el Cs. Gyimesi Éva irodalomszemléletéhez?

D. P.: Éva egyik kedvenc tanárom volt, minden bonyolultságával együtt – ezek nélkül nyilván nem is lett volna jó tanár. Ezt nem úgy értem, hogy *kizárólag* úgy lehet jó tanárnak lenni, ahogy ő volt, de nála is azt lehetett érezni, amit a jó tanároknál és jó vízvezeték-szerelőknél: hogy annak, amit csinál, az életéhez van köze, az múlik rajta.

K. F.: Az Ikarosz-szerep felvételénél Bretter György Ikarosz-elemzése foglalkoztatott? Egyáltalában mennyiben engeded, hogy az irodalomelmélet vagy a filozófia egy-egy ága hasson szépírói munkádra, vagy mennyire tudod elválasztani? Ez okoz nehézséget? Ezt azért kérdezem,

mert ilyen összekapcsolódást szinte elválaszthatatlannak érzek egy olyan szerzőnél, aki az irodalom ennyi területén dolgozik.

D. P.: Mint mondtam, zsigeribb valék még akkor, Brettert nem olvastam, s ha olvastam se értettem. De hogy a fentebb említett életnek mennyire van fantáziája, arra akkor jöttem rá ismét, amikor igazán és rettentően érdekelni kezdett az egész jelenség. Itt élek egy olyan városban, ahol Bretter sétált Szilágyi N. Sándorral és Tamás Gáspár Miklóssal. Meg Balla Zsófiával, aki disszertációm alanya és tárgya. Egy olyan városban, amelyet gyakran provinciálisnak érzek, miközben szörnyen és olykor bizonyára bántóan büszke vagyok rá. Hogy tudott itt élni ez a gyémántfejű ember (Bálint Tibor nevezte így Szabédi Lászlót, de én most Bretterre értem) a történelem egyik legsötétebb korszakában? Hogy tudott sétálni? Hogy tudta megírni azokat a fantasztikus, sziporkázó esszéket a görög mitológia alakjairól vagy Szilágyi István *Kő hulljáról*? Nem szűnök hüledezni.

K. F.: A verseskönyveidben érezhető leginkább, hogy csábítanak az olyan játékok, amelyek különböző szerzők műveire való rájátszásként nevezhetők meg. Mely szerzőket tekinted legfontosabbaknak a magad számára?

D. P.: Sok nevet mondhatnék, de kettőt mondok: József Attila és Nadas Péter.

K. F.: A fél flakon-kötettedben (Kolozsvár, Koinónia, Éneklő Borz, 2007.) erősödik a halál kérdéskörének megjelenése. Mennyiben gondolod e kérdéskört meghatározónak s mennyiben látod e kötet óta még erősödőnek a szépírói munkáidban?

D. P.: Mindig is érdekelt a halál, nem tudom, miért. Talán azért, mert a nagyszüleim neveltek, közel voltam a lassú és ijesztő sétához, melynek végét nem sejtí utazó. Mindenki tudja, hogy meg fog halni, de senki nem tudja, mi lesz akkor, hová kerül. Máig előttem van nagymamám arca, halloom a hangját. Az ő halála az enyém is, hagyomány és költészet.

K. F.: Úgy látom, hogy a párbeszéddek, s így a beszélgetések jelentőséggel bírnak számodra is, a Papp Sándor Zsigmonddal való rovatírás – melynek anyaga kötet alakban ugyancsak olvasható (Demény Péter–Papp Sándor Zsigmond: Meghívó minden keddre. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2005.) – erre példa. Hogyan merült fel az „együttíró” rovatnak az indítása?

D. P.: Igen, szeretek sétálni és beszélgetni, s bár meglehetősen individualista lélek vagyok, focizni. Zsigával pedig kollégák voltunk a *Krónika* című napilapnál, barátok már korábbról. Valahogy kiegészítjük egymást, más a személyiségünk, a ritmusunk, az impulzivitásunk, de mindketten szeretjük Zidane-t és Bodor Ádámot. A lapnak rovat kellett, mi amúgy is egy szobában dolgoztunk, tudtuk váltani egymást, tudtunk kapcsolódni egymáshoz. Belevágtunk.

K. F.: Ha előkerült a Bodor Ádám írásaihoz való vonzódás, akkor nem felejthető el, hogy a bodori világhoz közeli Ștefan Bănuțescu-könyvet, A Milliomos könyvét (Csíkszereda, Bookart, 2011.) fordítottad. A két szerző írása közötti hasonlóságról és eltérésekről is beszéltél már. Mi vonzott a leginkább a Bănuțescu-könyvben? Mióta terveztél a lefordítását?

D. P.: Egyetemista éveim óta. Magyar–román szakon végeztem, és másodéven *A Milliomos* könyve volt az egyik olvasmányunk. Azonnal és örökre belészerettem: azt a fajta játékos szomorúságot, boldog boldogtalanságot, kedélyes világvégét éreztem benne, amit azóta is nagyon szeretek a román kultúrában.

K. F.: A Meghívó minden keddre-kötetben nem egyszer feltűnik szövegeidben az emlékezés kérdésköre. E problematika a szépírói munkáidban is megjelenik. E kérdéskör továbbra is foglalkoztat, esetleg erősödését látod?

D. P.: Már-már rögeszmésen foglalkoztat a múlt, olykor a jelen rovására. A *Visszaforgatás* semmi más, mint... visszaforgatás, a múlt feszült újranézése. Érdekel, hogyan forognak egymásba az idő szeletei, hogyan szikráznak össze; érdekel akkor is, vagy éppen azért, mert fáj, miközben szép. De most már szeretnék másként fájni szépen.

K. F.: Ha az emlékezésről esik szó, megfogalmazható, hogy az emlékek „áradásaként” is felfogható a Bănulescu-könyv. A szent és a profán emlékezet kapcsolatait vegyíti, s a két emlékezet nyelvére egyszerre összpontosít egy gyönyörűen megformált nyelvvél. E könyv fordítása a nyelv erős metaforizáltsága miatt rendkívül aprólékos lehetett. Hogyan emlékszel vissza a fordítás munkálataira?

D. P.: Gyönyör volt, nem más. Persze gyötirelem is, ha már gy betűs szavakat keresek. Melyik szó jó, melyik szó talál? Melyik adja vissza, de nem hamisítja meg? Melyik beszél róla és nem rólam? Aki ezekre nem gondol, az minden lehet, de műfordító nagyon kevés.

K. F.: Ha a Visszaforgatás-köteted (Kolozsvár, Koinónia, Éneklő Borz, 2006.) már előre jeleztük, akkor nem felejthető el az sem, hogy e regényed és a Bănulescu-szöveg közös pontja lehet a narrátor újra és újra önmaga jelenlétére való felhívása, illetve az írás tematizálása. Az írás tematizálását magukban megjelenítő szépírói munkák mennyire vonzanak? Gondolok itt akár a nyelvvel jelentősen, bár másként játszó Láng Zsolt-kötetre, a Bestiárium Transylvaniae IV. A föld állataira.

D. P.: Nagyon vonzanak, hiszen a *Visszaforgatás*ban is erős vonulat ez. Egyáltalán, amilyen zsigeri voltam és maradtam (a színház is ezért és így érdekel), annyira reflektált is lettem. Nagyon szeretem a gondolkodó írókat, s mi más lehetne az, aki a nyelvvel játszik? Esterházy Péter az egyik kedvencem, a legkisebb glosszája is. Mert mindig humorosan, azaz ironikusan, azaz távolítottan lát, miközben nagyon belülről.

K. F.: Bányai Éva a Visszaforgatásról írva [Bányai Éva: Térképzetek, névtérképek, határidentitások. Kolozsvár, Korunk-Komp-Press, Ariadné-könyvek, 2011.] nagyon érzékenyen szól a cenzúra és öncenzúra viszonyáról leginkább a regényben megjelenő családi viszonylatok kapcsán, ám utalva a 1980-as évek Romániájára is. A cenzúra és öncenzúra összetettsége, annak tételezése mennyiben fontos számokra az elemző munkáidban?

D. P.: Inkább azt mondanám, amit fentebb. Aki csak dalol, mint madár az ágon (Nemes Nagy fakadt ki így a magyar köztudat lebutított Petőfi-képe ellen), az nem érdekel. De nem is hiszem, hogy van olyan igazán jelentős költő, aki nem foglalkozik a munkaeszközével. Szilágyi Domokos írja csodálatos Arany-esszéjében, hogy őstehetségként nem lehet *Coriolanust* fordítani. Úgy kell nyelvben gondolkodni, hogy az energia mégis érződjön. A *Ki viszi át a szerelmet* kéziratán ott van: Fradi-Honvéd 3–2. Ez a meccs nem látszik a versen – nem látszik, hogy Nagy László „kilépett” volna belőle, miközben mindenki számára világos, mennyire megmunkált szöveg ez.

K. F.: 2011-ben jelent meg a Hóbuca Hugó a mókusoknál (Illusztrálta Keszeg Ágnes. Kolozsvár, Koinónia, 2011.) című meseregényed. E kötet egy pályázat anyagának folytatása. Miközben írtad „tesztetted” valakin a szöveget?

D. P.: Nem. A lányom bizony unta az első, pályázatot nyert fejezetet. Egyre inkább az az érzésem, olyan felnőtteknek írok, akik gyermekek is még. Túl sok ahhoz a gyerekeknek szóló szövegeimben az irónia, a melankólia, hogy igazán szeretni tudják.

K. F.: A Hóbuca Hugó a mókusoknál-könyvtől is függetlenül érdekelne, hogy el szoktad-e küldeni a szövegeidet „előolvasóknak”. Szövegtípusból adódik, hogy kit kérsz olvasásra?

D. P.: Nem, hanem a bizalmon. Nekem nagy szerencsém van: már több mint tíz éve barátomnak mondhatom Balázs Imre Józsefet. Az ő higgadtsága, jó szeme, szeretete nélkül nem itt tartanék. Talán sehol sem tartanék.

K. F.: Mind az Ágóbágo naplóját, mind a Hóbuca Hugó a mókusoknál-t Keszeg Ágnes illusztrálta, akinek a gyermekkönyvek munkálataiban jártassága van. A párbeszédre való nyitottság miatt volt fontos számodra, hogy ez a könyv is az ő illusztrációival jelenjen meg?

D. P.: Inkább azért, mert rátalált valamilyen jóféle örületre, ami bennem is megvan. Nézem a rajzait, és magamat látom bennük. Magamat, aki hóember is vagyok.

K. F.: Drámát is írsz, volt is felolvasó-színházi bemutatód. A továbbiakban szeretnél erősen nyitni a drámaírás felé?

D. P.: Sőt, már nyitottam is: írtam egy újabb drámát, talán jobb, mint a *Bolero*. Az érdekel, hogyan lehet a feszültséget úgy elmondani, mint mondjuk Csehov vagy Pinter: a szereplők semmiről beszélnek, aztán hirtelen felbukkan valami nagyon mélyről.

A *Bolero*t meg október végén mutatták be „igazi színházként”, nagyon érdekes tapasztalat volt az egész próbafolyamat, a munka a szövegen Albu István rendezővel, aztán ahogy a szemem előtt megelevenednek a figurák, létrejön az életük tere, és ez a csodálatos társulat színesestül-ügyelőstül a darabra és az előadásra gyúr. Úgyhogy én örülök...

K. F.: Ha a tanulmányok, esszék, kritikák világa felé mozdulunk, akkor láthatjuk, hogy A menyét lányom-kötetedben (Kolozsvár, Korunk-Komp-Press, Ariadne-könyvek, 2003.) Szilágyi Domokos központi pozíciót foglal el. Mostanság leginkább Balla Zsófia írásainak tárgyalása mutatkozik nálad határozottan. Esetleg a két szerző munkáinak közös jegye is foglalkoztat, amennyiben vélhetően náluk közös jegyek?

D. P.: Nagyon szeretem Sziszt. És nagyon szeretem Zsófit is: úgy gondolkodik képből, ahogy nagyon kevesen. A színesztéziái, a hirtelen felbukkanó metaforái, az intenzív trópusai magukkal ragadnak. És nem hiszem, hogy Szisz nélkül tudnánk ilyen trópusokat írni, furcsa módon éppen azért, mert elbúcsúzott a trópusoktól.

K. F.: Balla Zsófia műveiről írod a disszertációd. Mikor döntöttél úgy, hogy az ő munkáiról fogsz írni? Az ő PaterNoster című írása véleményem szerint az egyik legnagyobb kaland s legmeghatározóbb szöveg a kortárs irodalomban.

D. P.: Már tizenegy éve. És a *PaterNoster* valóban gyönyörű: fájdalmas és érzéki ön- és Kolozsvár-siratás, a múlt jelenvalósága. Mert ez is a művészet: úgy beszélni a múlttól, hogy megérezzük, mennyire jelen.